

SZEGEDI LÁSZLÓ

Volt-e magyar címerkirályi rangkorona?

A címerkirályok, heroldok és perszevontok státuszához tartozott, hogy saját hivatali jelképekkel is rendelkeztek. Az angol heraldika például külön címerkirályi koronát használ és az egyes heroldoknak, perszevontoknak is vannak saját hivatali jelképeik. Ilyen szimbólumaik valószínűleg a magyar heroldoknak is voltak. Ennek egyik lehetséges példáját Dominicus Custos (1560–1615), augsburgi rézmetszőnek Ruda János (Kassa?, 1560 k.–Prága?, 1609), magyar királyi heroldról készült metszetén fedezhetjük fel.¹

Ruda János Rudolf király kassai származású² heroldja és térképésze volt.³ 1580-ban tűnik fel a prágai udvarban, mint udvartartó⁴, 12 gulden havi fizetéssel,⁵ mely tisztséget 1584. június 30-ig töltötte be. 1584. július 1-jén nevezték ki herolddá, 20 gulden havi fizetéssel.⁶ Egy Kassa város levéltárában fennmaradt levél szerint 1592-ben Prágából levelez Schneider Gáspár, kassai polgárral, aki címert óhajtott elnyerni.⁷ Az 1594-es regensburgi birodalmi gyűlésről megjelent

1. kép – Ruda János, magyar királyi herold, Dominicus Custos metszetén

¹ *Dominicus Custos*: Ioannis Ruda [Augsburg, 1594]. Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv und Grafiksammlung, Porträtsammlung, Inventar-Nr. Port 00114885 01.

² *Cennerné Wilhelmb Gizella*: Der Augsburger Kupferstecher Dominicus Custos und Ungarn. *Folia Archaeologica*, 67 (1966) 227–249.

³ A címzése: *Joannes Ruda fecialis et heroldus Hungáriáé*. *Kemény Lajos*: Adatok művészetünk történetéhez. Ruda János. – 167. *Művészet*, 4 (1905) 5. sz. 331–352., 346.

⁴ *Hoffurier*: a császári udvartartásban az udvari ceremóniákra felügyelő alacsonyabb rangú tisztviselő; felettük állt a Kammerfurier. A Pápai Páriz/Bod szótárban: „*Udvarnic, Udvarnicales*: Király körül szolgáló Udvari legények, Ifjak. *S. Ladis. III.*” (*Dictionarium Latino-Hungaricum... a Francisco Páriz-Pápai... intentione ac labore Petri Bod de F. Tsernaton V. D. Ministri M. Igeniensis. Tomus I. Posonii et Cibini, 1801. 673.*) (Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter általi bővített kiadása. Első megjelenése: Lócse, 1708., majd bővítve Bod Péter által Szeben, 1767.)

⁵ *Jaroslava Hausenblasová*: Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612. Praha, 2002, (*Fontes Historiae Atrium IX*). 358., 359.

⁶ *Kees Teszelszky*: Wirklichkeitsgetreue Darstellungen der ungarischen Krone um 1608. In: *Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien*, István Fazekas. (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien.) Bd. X. Wien, 2014. 133–141.; 416–418., 136.

⁷ Ruda János azt válaszolta Prágából, hogy a kívánságnak semmi sem áll útjában, csak készíttesse el a képpíróval az óhajtott címer vázlatát. *Kemény Lajos*: Adatok művészetünk történetéhez. Kassai képpírók a XVI., XVII. és XVIII-ik században. *Művészet*, 2 (1903) 5. sz. 331–360.

nyomtatványban mint „hungrischer heroldt” szerepel.⁸ 1606. augusztus 7-én címerbővítésben részesült és birodalmi nemességet kapott, vörös viaszpecsét használatának jogával.⁹ Valószínűleg 1609-ben halt meg, mert egy július 28-i udvari kamarai (*Hofkammer*) jegyzőkönyv határozata szerint 551 forint és 18 krajcárnyi bérhátralékát az özvegye és a gyermekei kapták meg, évi 100 forint évjáradék formájában, továbbá a sziléziai kamara (*Schlesische Kammer*) az özvegyének 1610.

⁸ *Peter Fleischmann*: Kurtze vnd eigentliche Beschreibung des zu Regensburg in diesem 94. Jar gehaltenen Reichstag. Regensburg, 1594.

⁹ *Karl Friedrich von Frank*: Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum „Alt-Österreichischen Adels-Lexikon” 1823–1918: 1–5. Bd. Schloss Senftenegg, IV. 1973. 201.

április 20-án 100 gulden évjáradékot hagyott jóvá,¹⁰ amiből az következik, hogy a sziléziai (cseh) kancellária számára is dolgozott. A feljegyzések szerint 32 évet töltött udvari szolgálatban, tehát 1577-ben kezdte meg a működését.¹¹

Ruda címerfestőként is dolgozott. Magyar királyi heroldként a feladatai közé tartozott az udvari ceremóniák lebonyolítása, a címerjegyzék vezetése, valamint az események megörökítése nyomtatványok és híradások útján. Esztergom 1594-es ostroma idején a környékbeli folyók, települések és domborzat feltüntetésével térképet készített az eseményről, *Esztergom vára és városa* címmel, melyet Custos Dominicus 1594. évi augsburgi metszete alapján ismerünk. Ez a magyar nyelvű kartográfia első terméke. A szöveget és a térképmetset alapjául szolgáló rajzokat Ruda készítette. A térképhez számos, Magyarországgal és Erdéllyel kapcsolatos képet rajzolt. Ezen és más megbízásaiért („rézmetszetéért és egyéb török munkákért”) külön díjazásban részesült, miként az az udvari kamara pénzügyi jegyzőkönyveiből (1594) is kitétni: „Der Hofzahlmeister soll irer Mt. Ernholdten Hannsen Ruda für ezliche unnterschiedliche presentirte kupferstich und anndere türggische sachen 200 fl. R. als ain gnadengelt raichen und bezalen”.¹² Ezenkívül ismerünk egy Ruda által festett díszes címet is, 1596-ból, egy album amicumumból (nevezetesen a Zichy-albumból), melyet „á Ruda, Röm. khais. Fzt. Ehrnholdt der Cron Ungern. 1596.” felirattal látott el. Feltételezhető, hogy a Korona 1608 körül készült realiztikus rajzait is ő készítette.¹³ Egyetlen vele összefüggésbe hozható címerkönyvet sem ismerünk, noha valószínű, hogy a fent említett (legalább két másik magyar címerkönyvből vagy címeres gyűjtemény lapjaiból összeállított) Zichy-album 1596-ból való címeres lapja egy általa készített címerkönyv része volt.

Sajnos nem tudjuk, hogy a Zichy-album (mely Bárczaynál *Zichy Címer-Album*ként szerepel¹⁴) ma hol található, ezért az eredeti címerrajzot sem volt alkalmunk megsejtenni. A Zichy-album címerait Kubinyi Miklós ismertette (az 1. sz. címer ábrájának közlése nélkül), aki ezt írja¹⁵ a Zichy-albumról és a bennünket érdeklő (1. számú) címerről:

„A címer-gyűjtemény, melyet itt ismertetni szándékom, id. gróf Zichy Edmund tulajdona. A nemes gróf egy budapesti antiquariusnál egészen véletlenül fedezte fel az értékes gyűjteményt, melyet megszerezve, valóságos kincset mentett meg a hazai heraldika számára.

... ama körülmény, hogy a lapok egy része számozva van, más része nem, azt látszik bizonyítani, hogy a címerek több tulajdonos emlékkönyvéből vették. Bizonyítják ezt az egyes

¹⁰ K. Teszelszky: i. m. 136–137.

¹¹ Uo. 137.

¹² Herbert Haupt–Lydia Gröbl: Kaiser Rudolf II. Kunst, Kultur und Wissenschaft im Spiegel der Hoffinanz. Teil I. Die Jahre 1576 bis 1595. In: Jahrbuch des Kunsthistorischen Museums Wien, 8/9 (2006/2007) 206–353, 311, Nr. 1234.

¹³ K. Teszelszky: i. m. 137.

¹⁴ Bárczay Oszkár: A heraldika kézikönyve. Bp., 1897. 473. Az ő idejében a címerkönyv gróf Zichy Jenő birtokában volt, Kubinyi szerint eredetileg id. gróf Zichy Edmund [Jenő] vásárolta meg (ld. a következő jegyzetet).

¹⁵ ifj. Kubinyi Miklós: Egy XVI. és XVII. századi magyar címer-album. Turul, 6 (1888) 20–21.

lapokon előforduló évszámok is, melyek 1596 és 1679 között váltakozván, legalább is két emberöltőt magába foglaló korra vallanak.

Ezen külső megkülönböztető jelek szerint, melyekhez még a címer-rajzok stíljét is hozzáadhatjuk, a címeres lapok két fő-csoportba foglalhatók. Az első csoporthoz tartoznak a régiebb címerek 1596-tól 1611-ig, a másik csoporthoz pedig a többi címerek 1649-től 1679-ig...

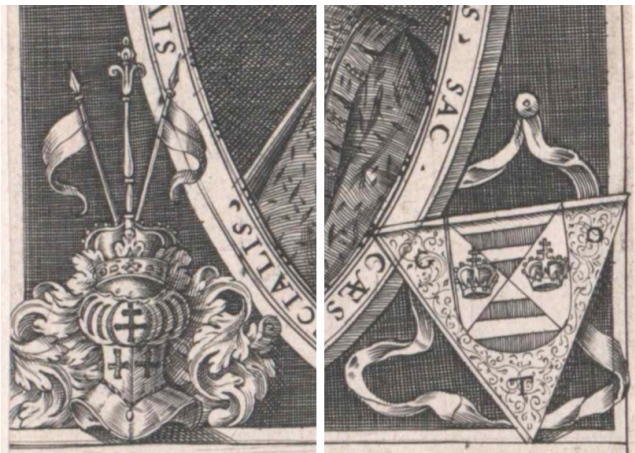
1. sz. Ruda (á Ruda, Röm. khais. Fzt. Ehrnholdt der Cron Ungern. 1596). A címerpaizs két, az átellenes sarkokat összekötő egymást derék szög alatt szelő vonallal négy háromszögű mezőre van osztva. A jobb- és baloldali átellenes mező fekete, benne egy-egy hercegi (zárt) korona. A felső és alsó átellenes mező ezüsttel és vörössel hétszer vágva. Sisakdísz: a hercegi korona, melyből két ferdén kiálló, jobb felül arany-fekete, bal felül ezüst-vörös kopjas lobogó között, függőlegesen egy háromlevelű liliummal ékesített arany királyi jogar emelkedik. – Takaró: arany-fekete, ezüst-vörös. A címer felett lévő s a jelmondatra szánt szalag-tekercsen két oldalt az évszám (15–96), középen három nagy betű, mely azonban – felső részük el levén szelve – csak nehezen olvasható. (G. O. L. vagy G. D. L.) [jegyzetben: Bal oldalt a címer-paizs alsó részétől haránt fekke egy kisebb paizshoz hasonló rajz látható, felette néhány olvashatatlanszóval. A paizs fekete, finom vízszintesen csoportosított arany vonalakkal díszített, vagy jobban mondva árnyékolt; mintha azt akarná jelölni, hogy a címerben előforduló fekete mezőnek ekkép kellene árnyékolva lennie.]”

Mindenekelőtt fontos megjegyeznünk Kubinyi fenti szövegével kapcsolatban, hogy a herceg szót a magyarban pontatlan módon használjuk, ezért a fejedelmi koronákat is herceginek nevezzük. Hercegnek mondjuk például az Esterházy és a Bathány család hercegi ágát, noha németül a címük *Fürst* (fejedelem). Ugyancsak hercegségnek nevezzük Monacot, noha az valójában fejedelemség (németül *Fürstentum Monaco*), és (nagyhercegségnek) Luxemburgot, amely valóban egy nagyhercegség (*Großherzogtum Luxemburg*), 1815-ig volt hercegség. A németben és a legtöbb germán (és szláv) nyelvben (kivéve az angolt) tehát világos különbséget tesznek a háromféle hercegi cím között (*Herzog, Fürst, Prinz*; cseh: *vévoda, kníže, princ*), ami a latinra (és a legtöbb latin nyelvre) már nem érvényes (*dux, princeps, princeps*; francia: *duc, prince, prince*). Régebben gyakorta még a magyarban is volt (egy két-tós) különbségtétel az uralkodók magyar nyelvű titulátúrájában és a szakirodalomban, amikor a herceget (alább herceglő) általában vezérnek nevezték, hogy megkülönböztessék a fejedelemtől: „A fejedelem kisebb, alacsonyab a vezérnél: princeps est minor atque dux; ein fürst ist weniger, denn ein herzog”¹⁶ Ez a téma egy külön tanulmányt is megérdemelne, ezért röviden csak azt szeretném javasolni, hogy a német *Prinz* szóra (a császári, királyi, herceglői és fejedelmi családok ifjabb, nem uralkodó fiágának a címe) továbbra is használjuk a herceg szót (amit általános értelemben, a *Herzog, Fürst, Princ* hármas kifejezésrendszer összefoglaló fogalmaként is használhatunk), a német *Fürst* szóra a fejedelem kifejezést, miként eddig

¹⁶ Johannes Amos Comenius: *Januae linguae Latinae Vestibulum hungarice redditum. Leutschoviae, 1697. 96. (1. kiadása 1643.)*

is, a *Herzog* szóra pedig (amelyből egyébként a magyar herceg szó is származik) használjuk a *herceglő* kifejezést (régebben a latin *dux* fordításaként vezérnek nevezték, de ennek a magyarban másféle jelentései is vannak). (Ennek megfelelően Luxemburg is egy nagyherceglőség lesz.) A *Herzog* a németben általában kizárólag a hercegi (tehát a mi rendszerünkben a herceglői) családok elsőszülött ágára vonatkozik, akik a herceglői családokban rendszerint egyben az uralkodói ágat képviselik (az egyéb ágak tagjainak címe pedig *Prinz*). A magyarban a legidősebb ág tényleges hatalomgyakorlását megfelelően fejezi ki a herceglő fogalom cselekvői jelentésmozzanata, mely II. Rákóczi Ferenc 1707-es *vezérlő fejedelem* címének a mintáját is jól leköveti. Úgy tűnik, hogy a középkori magyarországi latinban még különbséget tettek a *dux* és a *ductor* között, melyeket magyarul hercegnek (vezérnek), illetve herceglőnek (vezérlőnek) lehet fordítani. A Koppányt leverő sereg (1027) vezérének címe *ductor exercitus*, illetve *princeps exercitus* volt.¹⁷ A *ductor* (herceglő) tehát a ténylegesen is cselekvő, a tényleges katonai és végrehajtó hatalmat birtokló, uráló személyt jelentette, pontosan olyan módon, ahogyan a kifejezés értelmére nekünk is szükségünk van.

Visszatérve Kubinyi leírásához, megállapítható, hogy ez és Custos metszete teljesen megegyezik egymással. Bizonytalanságot Kubinyi leírásában csak a vágások száma jelent, amit a Zichy-album megismerésével lehetne tisztázni. Kubinyi alapján Ruda címerének mázai pontosan megállapíthatók, maga a címer és a sisakdísz szerkezete pedig Dominicus Custos metszetén látható.

2. kép – A címer sisakdísz és pajzsa a Ruda Jánost ábrázoló metszet bal, illetve jobb alsó sarkából

¹⁷ *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* (Ed. Emericus Szentpétery.) I-II. Bp., 1937-38. I. 313.; Pápai Páriz szótárában (1708), *ducatus*: had-vezérség, hadnagyság, hertzezség (245.); *ductor*: vezető, vezérlő, *ductor classis*: tengeri kapitány (246.); *dux*: vezér, hadnagy (248.); *princeps*: fejedelem (550.).

Kubinyi leírásának és Custos metszetének köszönhetően a címer az alábbi rajzon látható módon rekonstruálható.

A címer számítógépes grafikájának (3. kép.) az elkészítésekor¹⁸ úgy jártam el, hogy vettem egy komplett, ezüsttel és arannyal vágott magyar pajzsot és erre illesztettem rá a fekete mezőket, ami pontosan kiadta a Custos metszetén látható pajzstagolási szerkezetet. Nyilvánvaló, hogy a címer eredeti megtervezője is pontosan így járt el. Úgy tűnhet, mintha a két vágott mező egymás reciproka lenne, ez azonban csak egy optikai csalódás, hiszen ennek a szerkezetnek a létrejöttét a harántkeresztes tagolás (és a színezésének) visszahatása jelentette az eredeti címerszerkezetre, annak alsó „rétegére”, tehát ezt a szerkezetet a fekete harántkeresztes mezők másodlagos elhelyezése hozta létre a pajzsban.

Az efféle kölcsönhatásokat más helyen szerkezeti heraldikának és a címerek metafizikájának¹⁹ neveztem, amikor elsődlegesen a pajzstagolás elemeit és azok egymásra hatását, egymáshoz való viszonyát vizsgáljuk [miként azt már Gatterer²⁰ és Schmeitzel²¹ is tette] – ami egyébként a szerkezeti heraldika (egy axiomatikus alapú heraldika) és az általános heraldika fő (ott még ismeretlen, rejtett, eddig még nem kutatott) alapvetése, ezen „rétegek” egymástól való elkülönítése, kölcsönös viszonyuk, elsőbbségeik megállapítása.

Ennek a címernek mindössze kétféle lehetséges megszerkesztési módja létezik:

1. az üres pajzsot egy harántkeresztes osztással négy harántmezőre tagolták, majd a két függőleges mezőnél egyenként kiméricskelték a vágások pontos szélességét és (a heraldika egyik [mágikus alapú] kedvelt címerművészeti eljárásának, az ellentétes alakzatok tükörkép-szerű, szimmetrikus használatának megfelelően) egymással ellentétes mázúra színezték azokat (ennél az eljárásnál [és szemléletmódnál] úgy tűnhet, hogy a felső és az alsó mező is egyaránt háromszor vágott, vagyis elkerüli a figyelmünket (illetve elrejtőzik előlünk) a hetedik vágás (melyet a pajzsban csak a középpont, az osztóvonalak metszéspontja képvisel, rejtett módon), az, hogy a címer alsó „rétegében” valójában a magyar államcímer hétszer vágott mezője húzódik meg, vagyis nem tudjuk meg, hogy a címerfestő elsődleges célja a magyar címer hangsúlyos megjelenítése volt a pajzsban);
2. vettek egy ezüsttel és vörössel hétszer vágott (magyar) pajzsot, erre egymást harántosan keresztező két vonalat rajzoltak (egyben megtalálva velük a pajzs (címerművészeti) középpontját a 4. vágóvonal felénél), majd a vízszintes mezőket feketére színezték és ezekben elhelyezték a koronákat.

¹⁸ Szegedi László (Rimaszombat) és Somogyi András (Debrecen) számítógépes grafikája.

¹⁹ Szegedi László: *A rendszerezés és a meghatározás lehetőségei a címertanban.* *Századok*, 133 (1999) 163., 167–173., 170.

²⁰ *Johann Christoph Gatterer: Abriss der Heraldik.* Nürnberg, 1774. 12–25. (Bővített kiadás, első megjelenése: Göttingen 1773.); *Szegedi L.*: i. m. 1999. 168.

²¹ *Martin Schmeitzel: Einleitung in die Wappenlehre.* Jena, 1723. 100–139.

Nyilvánvaló, hogy az utóbbi szerkesztési mód az egyszerűbb és valószínűleg ezt is alkalmazták. A különféle címerek ilyesfajta genéziseiből azonban mélyebb értelmek is következnek. Az 1. esetben ugyanis a címert *ilyenre akarták*, a 2. esetben pedig *ilyen lett*. Az, hogy *ilyenre akarták* azt jelenti, hogy a függőleges, vágott mezőket egymásnak tükörképszerűen megfelelő alakzatokkal akarták ellátni, hogy azok egymás reciprokai, tükörképei legyenek (puszta dekorációs célból, a címerművészet egyik elvének az alkalmazásával, a magyar államcímert felhasználása nélkül). A második esetben a címert (a szerkezeti elemek egymásra történő visszahatása miatt) mégis *ilyen* (tükörképszerű) *lett*, az első módszer szándékával egyezően, de anélkül, hogy ilyenre akarták volna készíteni. A 2. esetben tehát maguknak a szerkezeti elemeknek a kölcsönhatása hozta létre a címerművészet tükrözési alapelvét. Amennyiben csak a címert „alsó rétege”, vagyis az ezüsttel és vörössel hétszer vágott magyar címert rajza állna előttünk, elvileg ott is mondhatnánk azt, hogy annak felső és alsó része egymás reciprokai, de csak abban az esetben, ha ecélből kijelölnénk a 4. vágóvonalat, mint a pajzs közepének kitétetett osztóvonalát. Erre azonban itt semmi olyan okunk sincs, mint a harántnégyelt pajzs esetében, ahol a 4. vágóvonal pontszerű megjelenése egyben a pajzsnak az a középpontja, kitétetettje is, mely elrendezi mind a négy mező egymáshoz való viszonyát. A szerkezeti heraldika fő feladata tehát az efféle okok, gyújtópontok, középpontok, rendező elvek megtalálása és felismerése az egyes címerekben.

Ennek (a visszatükröződésnek) mélyebb, mágikus értelme is van, a „rejtett tudást” fejezi ki allegorikus módon. Az első heroldok címerszemlélete ugyanis szerkezeti alapú, de hermetikus gyökerű volt. A hermetika olyan „okkult titkokat” tár fel, melyeket a hétköznapi tapasztalás nem képes megragadni. Módszere a fokozatos, beavatási rendszereken alapuló hermetikus praxis, amivel túllép az egyszerű mágiaán. Célja a teljes igazság kutatása, az ember teljességének keresése: a testi, lelki, szellemi tökéletesség megvalósítása. A hermetizmust úgy is szokták jellemezni, mint a nyugati civilizáció harmadik pillérét, mely egyensúlyt teremt a görög racionalitás és a bibliai tanok között. A *hermetikus relativitás törvénye* értelmében mindenfajta létezés feltétele a mindenoldalú bipolaritás. A természet univerzális egységességében minden fogalomnak és minden lénynek megvannak a saját ellentétei és analógiái. Az analógiák taszítják, míg az ellentétek vonzzák egymást. Ennek fényében világossá válik, hogy számos korai heraldikai alapelv a hermetikában gyökerezik. Például a hermetikai visszatükröződés elvére vezethetők vissza a színváltó címerek vagy a négyelt címerek átlós mezőinek ismétlődései. Ide sorolható továbbá az az elv is, hogy a jobb oldal előkelőbb, mint a bal stb.

Noha a fenti címert kétféle megszerkesztési módja van, de csak egyféle címertelírása létezik: Harántnégyelt pajzs, a felső és az alsó *mező* ezüsttel és vörössel *háromszor* vágott (Kubinyinél – talán helytelenül – *hétszer* vágott, vö. fentebb), a jobb és a bal oldali fekete mezőben egy-egy zárt aranykorona. A leírásban tehát már elveszik az a körülmény, hogy itt valójában egy ezüsttel és vörössel *hétszer* vágott kétmázú *alapra* (magyar címertre) helyezték rá egy-egy fekete harántos

mezőt. A címert morfogenetikus szemlélete nélkül erre soha sem tudnánk rájönni. Nem ismernénk fel azt, hogy a magyar államcímert egyik elemének, a hétszer vágott mezőnek a felhasználásával hozták létre egy új hivatali címert. A címertelírás már csak a kész címert írja le, de nem adja vissza annak megszerkesztési módját, s eközben elveszhet egyes szerkezeti elemek jelentősége, eredete, értelme. Ha a címertelírás nemcsak szerkezeti, hanem morfogenetikus szemléletű (is) lenne, a leírás ez volna: Ezüsttel és vörössel hétszer vágott *alapon* – ami egyébként megfelel Kubinyi leírásának is –, a jobb és bal oldali harántos fekete mezőben egy-egy zárt aranykorona. Egy ilyen leírásra azonban a kész címert láttán semmi okunk sincs. Míg tehát az első leírásban kizárólag *mezők* szerepelnek, a másodikban az elsődleges szerkezeti elem (az „alsó réteg”) az *alap*, mely a másodlagos *mezők* (a „felső réteg”) alapját képezi. Az első leírásban tehát úgy véljük, hogy van egy külön felső és egy külön alsó vágott mező, hogy a felső mező véget ér a pajzs középpontjánál, majd alatta egy új mező jön létre. A második leírásnál pedig úgy véljük, hogy egyetlen egységes hétszer vágott mezőről van szó, mely a másik kettő *alatt* helyezkedik el, de ennek feltételezéséhez valamilyen külön érvre van szükségünk [pl. arra, hogy itt a magyar államcímert egyik eleméről van szó], hogy megállja a helyét. Az tehát, hogy mi az *alap* és mi a *mező*, illetve, hogy mikor kell alapról és mezőről beszélnünk, nemcsak egy terminológiai, hanem egy mélyebb szerkezeti kérdés is, melynek vizsgálatával, melyből kiindulva tudjuk helyes módon tisztázni (miként azt már Gatterer is tette) az egyes címert szerkezeti viszonyait, terminológiai kérdéseit, helyes módon megadni a leírását. Az *alap* és a *mező* terminológiájának pontos meghatározása egyébként a szerkezeti heraldika egyik alapkérdése – már Gatterer számára is. A (szerkezeti alapú) címertelírás a mi esetünkben elrejtette előlünk a vágott mezők valódi eredetét mivel nem különböztet meg rétegeket, hanem csak két síkban szemléli a címert, de a morfogenetikus (a három síkú) szemlélet azt visszahozta számunkra.

Mindez arra világít rá, hogy a címert szerkezeti elemeinek vizsgálata és mélyebb megértése alapvetően fontos nemcsak a címerművészeti kérdések, hanem a címertelmélet egészének szempontjából is. Konkrétan: címert rendszerezése, osztott vagy osztatlan címert, mi a fő- és mellék címertre stb. a pózok, helyzetek, kiegészítő jegyek szerepe, a szerkezeti elemek nevezékének egyértelmű definiálása, a címert meghatározása nélkülözhetetlen a heraldika axiomatizálásához, empirikus tudománnyá válásához mint amilyen a többi (természet)tudomány is. Egyszerűen fogalmazva, a szerkezeti heraldika az a szemlélet, mely megteremti a címertan mélyebb, filozofikus és egyben ontológikus (mely a metafizika része) értékelésének és vizsgálatának a lehetőségét. Nemcsak egy leíró diszciplína, mint a mai hagyományos heraldika, hanem vizsgáló, kutató diszciplína is, amely belső törvényszerűségeket és okokat fedez fel, mely szabályokat alkot. A számítástechnikában az ontológia egy olyan egyezség, amikor egy adott szókéncset a kutatók olyan formában használnak, hogy az egy ontológiával meghatározott elmélet tekintetében konzisztens, hogy a tudás az ágensek között megosztható legyen. Ahhoz, hogy a címertan egy axiomatikusan megalapozott

3. kép – Ruda János, esetleg a magyar királyi heroldok címerének rekonstrukciója

tudomány lehessen, egy konzisztens ontológiára, egyezsége – szerkezeti heraldikára, axiomatikus nevezéktanra és szabályokra – van szükségünk.

A fő kérdés ezen a ponton az, hogy az 1596-os címer esetében Ruda családi vagy hivatali címerével van-e dolgunk, tehát ez-e a magyar heroldok hivatali címere vagy sem? A címer felirata alapján (á *Ruda, Röm. khais. Fzt. Ehrnholdt der Cron Ungern. 1596*) mindkét feltételezés megengedhető.

A magunk részéről amellet foglalnunk állást, hogy itt nem Ruda János családi címeréről van szó, hanem a magyar királyi heroldok hivatali címeréről. A címer oldalainál és aljánál látható rövidítés (G O T [esetleg C O T]), melyet Kubinyi G. O. L. vagy G. D. L. alakban olvasott ki) talán egy ilyen hivatali címzést jelez. Mivel nem egyezik meg sem Ruda János monogramjával (ha az ő családi címere lenne, az volna logikus, hogy az ő nevét és címzését fejezze ki), sem valamilyen megfelelő hivatali tisztség rövidítésével, valószínűleg közzavakból összeállított rövidítéssel van dolgunk. Pápai Páriz Ferenc latin-magyar szótárát felhasználva az egyes betűkre több megoldás is lehetséges.²² Az első betű talán a grammateus (nótárius), vagy graphice (író, festő mesterség), vagy graphis (rajz, képirásnak kirajzolása); a második a kor szellemiségének megfelelően talán az obsolete (régimódi), occultus (titkos), vagy officii (hivatalnak), vagy (h)onestas, (h)onor (tisztség), vagy honorarius tumulus (tisztségnek okáért csináltatott halom); az utolsó pedig talán a tabarda

²² Dictionarium Latino-Hungaricum

(heroldi talár), vagy tapetum (kárpit) szót jelzi, de ez csak találgatás.

A hivatalviselők és közttestületek pecsétjeinek már a 13. század óta szerves részei voltak a magyar királyi címer elemei, a kettős kereszt és/vagy a vágott/pólyázott pajzs. A mi címerünkben egyaránt megtalálható a vágott pajzs és a kettős kereszt is, a sisak középső „rostélyának” kettős kereszt alakú nyílásán, valamint kettős keresztetek láthatók (országalmák nélkül) a pajzsbeli fejedelmi koronák tetején is. A hivatali címet támasztja alá annak kompozíciója is: a birodalmi (arany-fekete) és a magyar (ezüst-vörös) mázak használata a pajzsban, a sisaktakarón és a sisakdísz zászlóin. És persze miért választaná valaki egy (családi) címerhez az államcímer vágott pajzsát és mázait, – hacsak nem egy hivatali címet akar létrehozni vagy a saját hivatalviselését akarja vele kifejezni? Számunkra a címer egésze (a színezés és a címerpajzs tagolása tekintetében) tehát a magyar és a birodalmi heroldi tisztség jelképeinek a kombinációjaként jelenik meg, olyanként, mintha két címet egyesítettek volna egymással: a magyar vágott pajzsot (amely itt nyilvánvalóan az államcímet képviseli) és egy hivatali címet (heroldi jelképrendszert), miközben a vágott pajzs is egy hivatali címer funkcióját látszik képviselni. Ezenkívül az 1596-os címer német nyelvű felirata, és maga az Ehrnholdt 'herold' kifejezés is egy hivatali (a császári udvarban használt) címerre utal.

A magyar királyi és a birodalmi herold személye (a mi címerünk mázainak is megfelelően) gyakran fedte egymást. Johann von Francolint Francolint (1522–1586/80) egyaránt ábrázolták birodalmi (4. kép)²³ és magyar királyi (5. kép)²⁴ heroldi dalmatikában (6. kép)²⁵. A Pacher család 1702-es címerének kísérő alakjaként (7. kép)²⁶, valamint a Pejáchevich család 1772-es grófi címerének²⁷ pajzstartójaként is egy-egy birodalmi és magyar herold szerepel.

Azt, hogy Ruda János esetében egy magyar heroldi (címerkirályi) címerről lehet szó, alátámasztani látszik a sisakdísz (rövid) lilimos jogara is, amely Kubinyi leírásával ellentétben nemcsak királyi, hanem heroldi pálcá is lehet. A címerkirályok Franciaországban lilimos (díszes, rövidebb), a perszevantok (hosszú, egyszerű) fehér pálcát viseltek.²⁸

²³ *Hans von Francolin: Rerum praeclare gestarum intra et extra moenia munitissimae civitatis Viennensis...* Vienna, 1561. (Az alábbi latin nyelvű kiadása.)

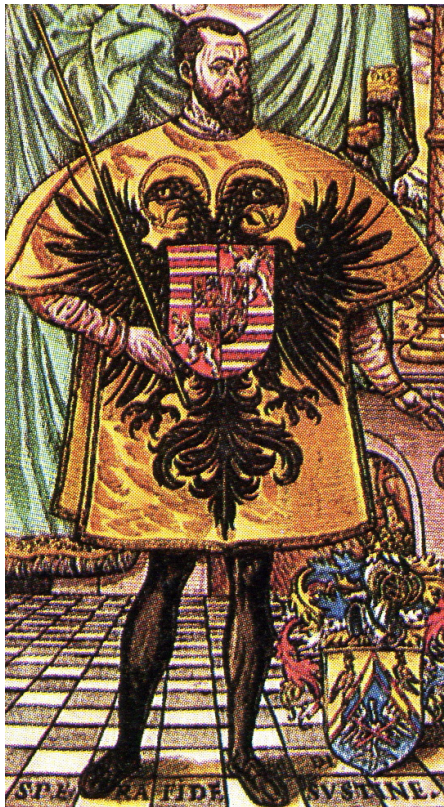
²⁴ *Hans von Francolin: Thurnier Buch. Warhaftiger Ritterlicher Thaten so in dem Monat Junii des vergangen LX (1560.) Jars in vnd ausserhalb der Statt Wienn gehalten worden.* Vienna, 1561.

²⁵ *Wappenbuch* (Ms a 20, folio 73 r.; Knihovna Národního muzea v Praze)

²⁶ *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára R 64 - 1.t. - No. 688.*

²⁷ *Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal.* Pest, IX. 1862. 197–198. Nagy Iván a címet Adami Mihály (?–1781) híres címergyűjteménye alapján írta le (Adami Scuta gentil. tom. IX.), mely ma az Országos Széchényi Könyvtárban található. Ugyanezen pajzstartók láthatók azon zászló előlapjának címerén, melyet gróf Pejáchevich Antal tábornok 1798-as főispáni beiktatására készítettek, valamint megtalálható egy 18–19. századi családi címeren is, mely egy mappa vagy bútor díszítése lehetett: *Rainer Pál: Gróf Pejáchevich Antal tábornok főispáni beiktatására készült zászló* (1798). *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, 23 (2004) 181., 188., 190., 192.

²⁸ Francolin az ábrázolásain mindig (hosszú) fehér pálcával és kalap nélkül jelenik meg, tehát inkább perszevantnak, mint heroldnak tűnik (noha

4. kép – Johann von Francolin birodalmi heroldi öltözékben (színezett metszet, a mellén Magyarország és Csehország címerével négyelt alappajzs)

5. kép – Johann von Francolin magyar királyi heroldként. A metszet ugyanaz, csak a dalmatikája más-más; a jobb alsó sarokban Francolin családi címere látható.

6. kép – Francolin, mint magyar királyi herold, egy prágai címerkönyvből (1563).

7. kép – Birodalmi és magyar királyi herold Pacher Kristóf József (az udvari kamara fogalmazója, osztrák nemes), magyar nemességi és címerbővítő oklevelén (I. Lipót, Bécs, 1702. augusztus 22.).

8. kép – Birodalmi heroldok (*Fecialis Imperii*) lovon és gyalog [van példa lóháton ábrázolt magyar heroldra is, *Hungherie Fecialis* néven], valamint francia címerkirály (*Rex Armorum Franciae*) és perszevant (*Prosequens*) Spenernél (1690. I. tábla). A címerkirály koronája egyaránt megjelenik a palástján és a pálcáján. A zárt korona lilimos abroncsú, bélés nélkül, a paláston a teteje csúcsos (akárcsak a sisakkorona Custosnál), a tetején lilimmal, öt látható pánttal (heraldikai királyi korona), azonban a lilimos pálca végén a koronának csak három pántja van.

Spenernél a francia címerkirályi korona egyaránt megjelenik a címerkirály palástján és pálcájának végén, miközben a francia perszevant nála egyszerű hosszú pálcát tart.²⁹ Továbbá Custosnál a pajzsbeli koronák sem szokványos zárt koronák, hanem pogány koronával kombinált fejedelmi³⁰

(címerkirályi?) koronák, a tetejükön kettős keresztrel. Ezért ezekben méltán láthatjuk a magyar címerkirály koronáját. Custos metszetén a sisakkorona alakja eltér a pajzsbeli koronákétól. Kérdés, hogy ez a Zichy-albumra is igaz-e? Ez is egy zárt korona, de az abroncsa nem egy pogány korona, hanem három lilimoszerű nyúlvánnyal van ellátva, a pántok pedig csúcsosak – ugyanilyen csúcsban végződik a francia címerkirály koronája Spenernél, a tetején lilimmal –, a tetejükön kereszt nélkül, illetve az valószínűleg csak azért nem látható, mert eltakarja az abroncs lilimóig lenyúló heroldi pálca. Leginkább a Thuróczi-krónika kezdőlapjának koronájára, illetve egy erősen stilizált cseh királyi (heraldikai) koronára emlékeztet (illetve Spener címerkirályi koronájára), amit támogat az a körülmény, hogy Ruda a prágai császári udvarban szolgált és valószínűleg a cseh kancelláriának is dolgozott, – hacsak Ruda nem ezt szánta a magyar címerkirályi, a pajzsbelieket pedig a magyar heroldi koronának.

Nézzük ezek után, hogy lehetett-e magyar címerkirályi hivatal és rangkorona? Magára a címerkirályi (és perszevanti) hivatal meglétére is vannak történeti utalásaink. „Az I. Ferdinánd, aragoniai király által a Hetyey és Bátéi családnak adott czimereslevélben [jegyzetben: *Fejérpataky*, Magyar Czimeres. Emlékek, II. füz. 17–18. l.] olvasható *armorum capitaneus*, a heroldusnak (czimernagy), az *alguatzoimus* (*alguacil*)

a német ábrázolásokon általában a heroldok is egyszerű pálcákat tartanak), a Pacher család címeres levelén viszont a heroldoknál (hosszú, lilimos) pálca van, de kalapot ők sem viselnek, míg a Pejáchevich család 1772-es grófi címerében van kalapjuk, de az egyik kezükben pálca helyett irattekercset tartanak (*Nagy I.*: i. m. IX. 198.), míg gróf Pejáchevich Antal 1798-as (restaurált) főispáni beiktatási zászlóján a heroldok kalaposak, de a másik kezüket csípőre teszik, és végül a Pejáchevich család egyik 18–19. századi grófi címerén a heroldok kalaposak és az egyik kezükben rövid heroldi pálcát tartanak. (Vö. *Rainer P.*: i. m. 181., 188., 190., 192.) (Lásd a 27. jegyzetet.)

²⁹ *Philipp Jacob Spener*: *Insignium theoria seu Operis heraldici. Pars generalis*. Frankfurt, 1690. I. tábla (a mutatók után).

³⁰ A német-római birodalom heraldikai rangkoronái között a zárt fejedelmi koronának (*Fürstenkrone*) három látható pántja van, míg a herceglői koronának (*Herzogskrone*) öt, akárcsak az osztrák császárságban az általános (nem egy konkrét ország) heraldikai királyi koronának.

9. kép – A gr. Pejachevich Antal tábornok 1798-as Veszprém vármegyei főispáni beiktatására készült zászló³¹ előlapja (restaurálás után) a családi címerrel, német és magyar herold pajzstartókkal.

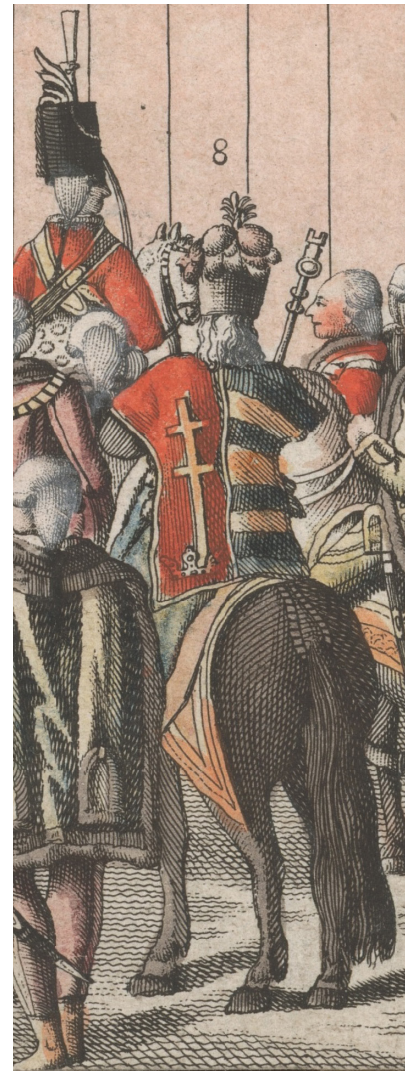
10. kép – A gr. Pejachevich család grófi címere német és magyar herold pajzstartókkal (18–19. század), mely egy mappa vagy bútor díszítése lehetett.³²

³¹ Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, Iparművészeti Gyűjtemény, 53.3.302. ltsz. (75×75 cm, fehér színű selyem; eredetileg a porva-szépalmapusztai [Veszprém vm.] Pejachevich-kastélyból) (Lásd a 27. jegyzetet.)

³² Uo. 53.3.33 ltsz. (13×15 cm, réz, zöld bőr alátét) (A képeket köszönöm a múzeum munkatársainak, Kákonyi Annának és Rainer Pálnak.)

11. kép – II. Lipót koronázási esküje Pozsonyban (1790).

12. kép – A 8-as számmal jelölt magyar herold (8. *Hungarie Feialis cum Regni Stemmate*) lovas alakjának kinagyított képe. A kezében különleges, ormós végű pálcát tart, magas süvegének tetején a fejedelmi koronák béléséhez hasonló kitüremkedés látható.³³

13. kép – Magyar koronázási és címeres herold (Der ungarische Wappen-Herold [a. m. címerkirály]) lóháton. A fején strucc tollas süveg, a kezében gömbvégű pálcát látható.³⁴

³³ Ismeretlen 18. századi közép-európai grafikus; színezett rézmetszet, Pozsony Város Galériája, Galéria mesta Bratislavy, inv. č. C 1454.

³⁴ Bikkessy Heinbucher József (1767–1833) grafikája, 1830 k., színezett könyvnyomtatvány, 25×19,5 cm; Pozsony Város Galériája, Galéria mesta Bratislavy, inv. č. C 2408.

14. kép – koronák – A feltételezhető magyar királyi herold (vagy címerkirály) heraldikai rangkoronája, Custos metszete alapján: pogány koronával kombinált zárt fejedelmi korona, melynek tetején kettős kereszt látható. (Arra, hogy volt-e benne bélés, a Zichy-album adhatna pontos választ. Kubinyi leírása nem tesz róla említést. Custos metszetének árnyékolása a pajzsban sejteti, a sisakkoronán pedig ábrázolja is.)

Mellette a német-római birodalom herceglői (és – bélés nélkül – egyben az osztrák császárság modern heraldikai királyi rangkoronája; ha a bélés csak a pántok feléig ér, modern birodalmi nagyherceglői koronáról van szó – *Großherzogskrone*), mellette fejedelmi koronája (mely a brit heraldikában királyi rangkorona, ha a bélés nem éri el a pántok tetejét; a német-római birodalomban bélés nélkül modern tartománygrófi korona – *Landgrafenkrone*), és fejedelmi süvege (*Fürstenhut*). Mellette a legszélső: pogány koronával kombinált zárt korona látható az Etúriai Királyság (1801–1807) címerpajzsa fölött is.

a persevandusnak, a czimernagysegédnek felel meg.³⁵ Egy 14. század végi oklevél szerint Zsigmond király hívei a zászlaján a „hűtlen János bán címerét” vivő embert [heroldot, perszevantot, zászlóvivőt?] fogtak el.³⁶ Heroldja a Cillei grófoknak is volt.³⁷ Zsigmond király Königsbergi János személyében a magyarországi heroldok fölé cimernagyot nevezett ki. 1457-ben V. László leánykérő követségében a francia királyhoz a Tours-i bevonuláskor „Magyarország címeres heroldja” is részt vett és a lakomán nagy számban voltak fegyveresek, heroldok, trombitások és hangszereken játszó személyek.

A perszevantokat illetően tudjuk, hogy a horvát királyi perszevantok hivatali neve 1440 körül *Krabatland* volt,³⁸ Horvátország régi nevéből, ami arra utal, hogy egy ideig létezhetett egy teljes magyar heroldi szervezet is: címerkirály – heroldok – perszevantok – (esetleg) címerapródok³⁹ – trombitások (lovas hírnökök).

Ebből pedig feltételezhető, hogy mindegyiküknek voltak saját hivatali jelvényeik is. A címerkirály esetében ez a Ruda Jánost ábrázoló metszeten látható, pogány koronával kombinált fejedelmi korona lehetett, a tetején kettős kereszttel, mely semmilyen más rangkoronával nem egyezik meg. A leginkább a Thuróczi-krónika (1488) kezdőlapján látható koronával vethető össze, mely Mátyás király házassági címere

³⁵ Horváth Sándor: Persevandus. *Turul*, 23 (1905) 88.

³⁶ Bertényi Iván: Új magyar címertan. Bp., 1993. 59.

³⁷ Carl-Alexander von Volborth: Heraldika. Ostrava, 1996. 16–17. (Cseh nyelvű kiadás, eredetileg: Heraldik. Stuttgart-Zürich, 1989., 1992.)

³⁸ Frigyes császár Johann, gen[annt]. Krabatland, horvát királyi perszevant részére 1443. aug 28-án adott ki (valamilyen) kinevezési oklevelet (1443. 28. August Neustadt. K. Friedr. gibt dem Persevand des Königreichs Croatien, Johann, gen. Krabatland einen Dienst- und Geleitsbrief. Chmel Reg. Nr. 1521.). E. M. Lichnowsky: Geschichte des Hauses Habsburg. Sechster Theil. Von Herzog Friedrichs Wahl zum römischen König bis zu König Ladislaus Tode. Wien, 1842.: LXXIII: 648.

³⁹ 1332-ben sisakdísz viselésére kapott engedélyt Kolos királyi apród fia, Kolos. (Bertényi 1993. 62.) Egy címertartó apród szobortörődék került elő az 1974-es budavári ásatásokon, a trombitásokra (hírnökökre) pedig megszámlálhatatlan adatunk van (a kisebb hadjáratok során és városi szinten is, mint pl. Besztercebányán).

fölött helyezkedik el. Ehhez hasonló az osztrák főhercegek 16. századi rangkoronájának alsó része, „abroncsa”, mely egy „pogány süvegből” áll. Ilyen pl. Tiroli Ferdinánd (1529–1595) főherceg koronája is, a genti katedrális 51 táblaképének egyikén. Ez a főhercegi korona vagy inkább süveg egyéb ábrázolásokon is előfordul. Valószínűleg Ruda János számára is ez a koronatípus szolgált mintaként.

Ruda János 1606-os címerbővítésével kapcsolatban von Frank sajnos nem adja meg a címerleírást.⁴⁰ Ennek megfelelően az 1596-os (ismert) és az 1606-os (bővített) címer akár meg is egyezhet egymással, amiből az következik, hogy az 1596-os címer akár egy hivatali címer, a magyar királyi heroldok címere is lehet. Ezt csak az eredeti címerbővítő oklevél megtekintésével lehetne eldönteni. Ha a kettő megegyezik, nagyobb valószínűséggel családi címerről van szó, ha pedig különbözik, az 1596-os címer valóban egy címerkirályi/heroldi jelkép lehet.

Kubinyi a fent idézett leírásához fűzött jegyzetében említi, hogy az 1596-os címer aljához egy kisebb pajzs van harántfekvő helyzetben támasztva, felette néhány olvashatatlanszóval, de sajnos ennek az ábráit nem írja le, csak azt említi, hogy a pajzs színe fekete (és finom vízszintes arany vonalakkal „árnyékol”: azaz nem ornamentális díszekkel, hanem geometriai alakzatokkal damaszkolt), pedig talán ez lehetett az eredeti Ruda családi címer.⁴¹

A címerkirályi (heroldi) korona meglétének irányába mutat a Pacher címer 1702-es bővítése is. Számomra ismeretlen a család eredeti, bővítetlen címere. Minden esetre a négyelt címer alapján logikusnak tűnik, hogy ez a pajzs 2. és 3. vörös mezőjében látható három hullámos ezüst pólya lehetett.

⁴⁰ K. F. Frank: i. m. IV. 201. „Ruda, Hans, kais. Ehrenhold, Adels- u. Wapp-Best., privil. denominandi, Rotwachs-freiheit, Prag 7. VIII. 1606 (R)”.

⁴¹ Az olvashatatlanszókat, a Zichy album esetleges fellelésekor a mai modern technikával, mint pl. a több oldalról történő egyidejű fényképezéssel, lézeres letapogatással talán meg lehetne fejteni – akárcsak a Képes Krónika egyik, szándékosan elmaszatolt képét.

15. kép – Mátyás király 1485-ös, birodalmi nagycímere, közepén házassági címerével, a Thuróczi-krónika kezdőlapjáról (1488)

A bővítéskor pedig a legelőkelőbbnek számító 1. mezőbe, valamint ennek átlós megfelelőjébe, a 4. mezőbe hivatali jelképeket helyeztek, hiszen a címerkészítő, Pacher Kristóf József maga is egy hivatalnok, az udvari kamara fogalmazója volt. A boglárpajzsban a címeradományozó I. Lipót monogramja látható, a pajzs tetején a császári koronával.

Itt megint csak a birodalmi és a magyar heroldi szervezet összekapcsolódásának egyik szép példáját figyelhetjük meg. A birodalmi szervezetet az 1. mezőben látható fekete kétfejű sas fejezi ki, a magyar hivatali szervezetet pedig a 4. mező hármashalma (a magyar államcímerekből). A sas fejein egyszerű koronák láthatók, a mellére helyezett osztrák címerpajzs tetején pedig zárt (császári) korona van (akárcsak a címerkísérő német herold köpenyén, a sas feje fölött; a sas mellén Ausztria osztatlan címere látható, míg a címerkísérő birodalmi herold köpenyén a birodalmi heroldok szokásos hasított pajzsa található, az osztrák pólyával, illetve a kasztíliai bástyával). A 4. mezőben hármashalmon pogány koronából legyezőszerűen kilenc zászló nő ki. A két sisakdísz is ezeket a jelképeket ábrázolja. A zászlóknak és azok számának itt nem kell külön jelentőséget tulajdonítanunk, mert ez a zászlóernyő a (német) heraldika egyik jellegzetes segédsisakdísz, akárcsak a pávatollak vagy a tüllök. A nagyobb figyelmet a pogány korona

16. kép – Tiroli Ferdinánd főherceg címerének táblaképe (1559), az Aranygyapjas Rend lovagjainak címerai között (Sint-Baafskathedraal, Gent)

érdemli, melyek a pajzstartó sellők fején is megjelennek. Ez pedig a Ruda Jánost ábrázoló metszeten megfelel a korona alsó részének, a bronzsának. A hármashalmon megjelenő pogány korona a heraldika nyelvén azt jelent (he)ti, hogy „Magyarországon viselem a pogány koronával együtt járó hivaltalt”. Ezért talán nem teljesen a valóságtól elrugaszkodott az a feltételezés, hogy a magyar heroldi szervezetben a magasabb rangú hivatalnokok (címerkirály, heroldok) jelképe a zárt (pogány) korona volt, az alacsonyabb rangúaké (perszevantomok, címerfestők) pedig nyílt (pogány) korona.

Maga Pacher is egy ilyen alacsonyabb rangú kamarai tisztviselő volt. Talán ugyanabból a családból származott, mint az osztrák későgótikus festészet kiemelkedő alakjai, Friedrich Pacher (1435 k.–1508 u.) és Michael Pacher (1435 k.–1498). Ha ő is örökölte ősei rajztehetségét, talán a címerét

17. kép – francia címerkirály a rangkoronájával Spenernél (vö. 28. jegyzet).

is saját maga tervezte és rajzolta meg (a saját portréjával egyetemben).

Minden esetre, bármely állítás legyen is igaz a címerrel kapcsolatban (Ruda János családi vagy hivatali címere), annyi következtetés talán ettől függetlenül is levonható, hogy ha (esetleg) nem is a teljes címer, de a címerben látható pogány koronával kombinált fejedelmi korona, tetején a kettős kereszttel, a magyar herold, esetleg a magyar címerkirály hivatali koronája lehetett, hiszen ez a koronatípus más hivatallal vagy tisztséggel, ranggal kapcsolatban nem ismert. Sőt az is lehetséges, hogy Ruda János saját magának tervezett címerkirályi (heroldi) rangkoronát és ezt helyezte el a családi címerében. Ebből pedig mindkét esetben (hivatali vagy családi címer) az következik, hogy volt magyar címerkirályi rangkorona, legfeljebb az lehet kérdéses, hogy ennek használata hivatalos vagy csak magánjellegű volt-e.

E számunk szerzői

BALÁZS GERGŐ egyetemi hallgató (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp.)

KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY MÁRTON egyetemi docens (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp.)

SZEGEDI LÁSZLÓ genealógus, heraldikus (Rimaszombat, [Rimavská Sobota])

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2016. II. félévi programjai

2016. szeptember 29. 17 óra

Fügedi Erik mint az arisztokrata levéltárak „megmentője” 1945 után

Előadó: dr. Rácz György (levéltáros, a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgató-helyettese)

Az ülést vezeti: Pandula Attila, elnök

2016. október 27. 17 óra

Család és vállalat. A Gulden család szerepe a Ganz, a Herendi Porcelángyár és a Gerbeaud Rt. történetében

Előadó: Szűts István Gergely (levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára)

Az ülést vezeti: Kollega Tarsoly István, alelnök

2016. november 24. 17 óra

150 év a magyar vendéglátás szolgálatában – A Gundel család hat generációja

Előadó: dr. dr.h.c. Gundel János

(prof. emeritus, a BGE KVIK ny. tanszékvezetője) és Gundel Gábor, gasztronómiai szakértő

Az ülést vezeti: Kovács Eleonóra, főtktár

2016. december 8. 17 óra

Clark Ádám emberi portréja, családja és leszármazottai

Előadó: dr. Hajós Tamás (ny. villamosmérnök, családtörténet kutató)

Az ülést vezeti: Debreczeni-Droppán Béla, titkár

Összejöveteleink helyszíne: Budapest, VIII. kerület, Múzeum krt. 14–16. Pollack Terem

TÁJÉKOZTATÓ

Szerzőink figyelmébe

A szerkesztőség a beérkezett kéziratok közléséről két anonim szakmai bíráló (lektor) véleményének ismeretében hoz döntést. A szerkesztőség kizárólag olyan kéziratokat fogad el, amelyek megfelelnek a szerkesztőség által előírt követelményeknek. Kérjük a tanulmányok és az ismertetések szerzőit, hogy minden esetben végleges szövegű kéziratokat küldjenek, mivel a korrektúrában a szerkesztők által megszerkesztett kéziratokon érdemi változtatásokra már nincs lehetőség. A szerkesztőség jegyzetapparátussal együtt lehetőleg 0,5–1 íves (20–40 000 „n”) tanulmányokat, recenziók esetében maximum 5 oldalas (10 000 „n”) írásokat vár. Ennél nagyobb terjedelmű kéziratok megjelentetésére is van lehetőség indokolt esetben (maximum 100 000 „n”). Az ismertetéseknél kérjük az ismertetendő mű (művek) pontos bibliográfiai adatait közölni. A tanulmányokban csak a jegyzetekben történik hivatkozás, nem kell felhasznált irodalom- vagy rövidítésjegyzéket készíteni.

Az egységes jegyzetapparátus érdekében kérjük az alábbiak betartását:

- A hivatkozott művek szerzőinek nevét kurziválni kell; nem kurziváljuk viszont szerkesztőjének (szerkesztőinek) nevét. Ez utóbbiakat a jelzett könyv, tanulmánykötet címe után zárójelbe téve adjuk meg (pl. Szerk. Domanovszky Sándor.). Ha egy műnek több szerzője, illetve szerkesztője van, azokat nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól. A szerző(k) neve után a cím előtt kettőspontot tegyünk.
- Az oldalhivatkozásokor kérjük az oldal sorszámát megadni, a tól–ig-oldalszámok és évszámok esetében nagy kötőjelet (–) írjunk (38–40., 61–72.).
- A hivatkozásokor csak a kiadás helyét és évét tüntessük fel, a kiadót nem.
- Ha a hivatkozott mű esetében több kiadási hely van megadva, az egyes helységeket nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól (pl. Bp.–Debrecen). Ha a kiadás helye Budapest, azt mindig rövidítve írjuk ki (Bp.). A kiadás helye után, az év előtt vesszőt kell tenni (pl. Bp.,).
- Amennyiben a hivatkozott mű valamilyen sorozat keretében jelent meg, a sorozat címét a kiadási hely és év után zárójelben tüntessük fel: pl. (Monumenta Hungariae Historica).
- Ha tanulmánykötetben napvilágot látott cikket idézünk, úgy a hivatkozott tanulmány után az „In:” szócskát írjuk, és közvetlen utána adjuk meg a tanulmánykötet címét és zárójelben a szerkesztőjét/szerkesztőit.
- Folyóiratban megjelent cikkekre történő hivatkozásokor nem tesszük ki az „In:” szócskát. A hivatkozott folyóirat címét kurziváljuk, és utána tegyünk vesszőt; ezt követi az évfolyam vagy kötetszám, majd zárójelbe téve a megjelenés éve, utána az illető évben megjelent szám, végül pedig az oldalszám: pl.: *Történelmi Szemle*, 1 (1958) 1. sz. 52. Az éven belüli számot csak abban az esetben jelöljük, ha a folyóiratnál nem folyamatos a lapszámozás az egyes számok esetében.
- Amennyiben ugyanarra a műre történik hivatkozás, kérjük a hivatkozott szerző családi nevét teljesen megismételve, keresztnévét azonban rövidítve megadni, utána kettős pontot tenni, majd az „i. m.” jelölést használni. Ezt követi az oldalszám. (Pl.: *Nagy I.*: i. m. 32.). Ha egymást követően ugyanarra a műre és oldalszámra hivatkozunk, írjuk, hogy „Uo.” Ha ugyanazon szerző egy másik munkájára, tanulmányára hivatkozunk, úgy az utóbbit/utóbbiakat az előbb idézettől egyértelműen el kell különíteni (pl. rövidített címmel, kerülve az évszamos rövidítést) és erre hivatkozni. Ha szerkesztett műre, forráskiadványra vagy sokszerzős műre történik hivatkozás, akkor a cím után zárójelben közöljük a továbbiakban alkalmazott rövidített címet (pl. a továbbiakban Reg. Arp.). Ha több kötetes műre történik hivatkozás, kérjük minden esetben az idézett kötetszámot, eltérő kiadási hely és év esetén ez utóbbiakat is feltüntetni. (Pl. *Nagy I.*: i. m. XI. k. Pest, 1858.)
- A kéziratokban az évszázadokat – idézetek, tanulmány- és könyvcímek kivételével – arab számmal jelöljük.
- Írásaikat minden esetben Word for Windows szövegszerkesztő programban készítve juttassák el a szerkesztőségbe elektronikus úton a turul@mol.gov.hu vagy a szerkesztőség tagjainak címére. A szöveget balra zártan írják, és a kurziváláson kívül semmilyen kiemelés (kövérítést, aláhúzást, ritkítást) vagy formázást ne alkalmazzanak. A tapadó írásjeleket is kurziválni kell, ha az előtte álló szó kurzív.
- A betűtípusok megválasztásakor ajánljuk a Times New Roman-t.
- A lábjegyzeteket automatikus számozással kérjük megadni, „lábjegyzet”-programot választva. Így a jegyzetek az oldal aljára kerülnek.
- Amennyiben a kiadandó tanulmányban képet/képeket is kívánnak közölni, kérjük azt/azokat mellékelni, vagy digitális formában a kézírathoz csatolva beküldeni, minden esetben jelölve a kéziratban, az/azok hova kerüljön/kerüljenek. Csak nyomdai szempontból jó minőségű képeket tudunk közölni. A Magyar Országos Levéltár anyagából közlendő képet nem szükséges mellékelni, csak a pontos jelzetet feltüntetni.
- Amennyiben nagyobb méretű táblázatokat kívánnak közölni, melyek meghaladják a folyóirat szedéstűkőr-szélességét, kérjük azokat a tanulmány szövegének végéhez illeszteni, külön szakaszban. A genealógiai táblázatokat is Word for Windows szövegszerkesztő programban kérjük.
- Csak a jegyzetekben (ld. = lásd, vö. = vesd össze, pl. = például) használjunk rövidítéseket, a főszövegben ne, ott tehát kiírjuk, hogy „például”.
- A főszövegben és a jegyzetekben az idézeteket nem kurziváljuk, csak idézőjelbe tesszük. Az idegen nyelvű (többnyire latin) kifejezéseket, formulákat viszont kurziváljuk.
- A folyóiratban közlésre kerülő tanulmányokról különnyomatokat csak külön igény alapján, megegyezés szerint készítünk. Az aktuális számból a tanulmányok szerzői öt tiszteletpéldányt kapnak, valamint dolgozatukat elektronikusan PDF formátumban.

Példák a hivatkozásokra:

Monográfiák esetében:

Szentpétery Imre: Magyar oklevéltan. Bp., 1930. (A magyar történettudomány kézikönyve II. 3.)

Folyóiratok esetében:

Ghyczy Pál: Kanizsai Dorottya címereslevele 1519-ből. *Turul*, 46 (1932) 68–70.

Szerkesztett kiadvány esetében:

Thallóczy Lajos: Jajcza (bánság, vár és város) története 1450–1527. (Az oklevéltárat szerk. Horváth Sándor.) Bp., 1915. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria XL.) 76.

Tanulmánykötetben megjelent írás esetében:

Kubinyi András: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. (Szerk. Koszta László.) Szeged, 1995. 309–355.

Digitális adathordozók esetében:

Engel Pál: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2001. Oslis nem.